

Maica Domnului și Mântuitorul Hristos
(icoană, Mănăstirea Vatoped,
Muntele Athos, sec. XVI)

Vocabular

canonizare – procesul de proclamare a sfințeniei unei persoane de către Biserică.

deisis (în gr. „rugăciune”) – denumire consacrată pentru icoana în care sunt reprezentați Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul, mijlocind către Mântuitorul Hristos.

prototip – modelul la care trimite imaginea reprezentată în icoană.

icoană (gr. *eikon*, lat. *imago*) – chip, reprezentare; imagine sacră a lui Iisus Hristos, a Maicii Domnului sau a unui sfânt.

iconoclastm – mișcare de persecuție a cultului icoanelor declanșată în secolul al VIII-lea în Imperiul bizantin.

slavă (gr. *doxa*, lat. *gloria*) – lumina necreată a harului dumnezeiesc.

transfigurare – schimbare, prefacere.

CINSTIREA SFINTELOR ICOANE

„Pe Dumnezeu nimeni niciodată nu L-a văzut; Fiul Cel Unul-Născut, L-a făcut cunoscut.”
(Ioan 1, 18)

ICOANA – PECETE A TRADIȚIEI ORTODOXE

Prezența icoanei este o realitate constantă în viața Bisericii. Cristalizarea și formularea învățăturii despre sfințele icoane are loc în contextul disputelor teologice din secolul al VIII-lea, în Bizanț. Unul dintre marii apărători ai icoanelor din acea vreme, Sf. Ioan Damaschinul, a arătat că există o diferență între (model) prototip și chipul zugrăvit pe icoană, fără ca acestea să fie separate. Cinstirea se referă la **persoana** care este reprezentată în icoană, și nu la **materia** din care este confecționată. De exemplu, în icoana Mântuitorului Iisus Hristos, prototipul este Însuși Hristos, Dumnezeu-Omul, iar icoana este o fereastră prin care ochiul credinciosului contemplă realitatea prototipului, dincolo de materialitatea icoanei.

Icoana este o pecete a Tradiției ortodoxe, deoarece fiecare icoană este o mărturie a împărăției cerești anticipate în existența de aici. Prin chipul lui Hristos, al Maicii Domnului, al unui sfânt sau al unui eveniment din istoria mântuirii, icoana reprezintă prezența divină în creație. În această perspectivă icoana se deosebește de orice altă pictură.

TEMEIURILE BIBLICE ALE CINSTIRII ICOANELOR

Iconoclastii aduceau ca argumente împotriva cinstirii sfințelor icoane versete biblice precum: „Să nu-ți faci chip cioplit și nici vreo asemănare cu ceva...” (Ieșirea 20, 4); „Să nu-ți faci dumnezei turnați” (Ieșirea 34, 17); „Să te temi de Domnul Dumnezeuul tău și numai Lui să-I slujești” (Deuteronom 6, 13).

Legea Vechiului Testament interzicea imaginile deoarece ele ar fi pus în pericol cultul Dumnezeului unic și nevăzut. În condițiile în care mentalitatea politeistă și idolatră era dominantă, exista riscul ca omul să se închine creaturii în locul Creatorului. Cu toate acestea, Dumnezeu poruncește să se facă pe chivotul legământului doi heruvimi: „Vei face doi heruvimi din aur și-i vei pune pe acoperământul ispășirii, la amândouă capetele” (Ieșirea 25, 18). Prezența heruvimilor exprimă mijlocirea lor, căci Dumnezeu vorbește cu Moise prin intermediul chivotului legământului, descoperindu-Se între cei doi heruvimi. „Acolo, între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii, Mă voi descoperi ție și îți voi grăi de toate, câte am a porunci prin tine fiilor lui Israel” (Ieșirea 25, 22).

Iisus Hristos este **chipul Tatălui**. Sfântul Ioan Damaschin Îl numește pe Hristos ca fiind „icoana naturală a Tatălui”. Hristos este „chipul nevăzutului Dumnezeu, Întâi-Născut a toată zidirea” (Coloseni 1, 15).

Prin Întrupare, Hristos Se face chip văzut al celor nevăzute, devenind astfel o icoană vie a prezenței lui Dumnezeu. Hristos descoperă chipul ceresc al Tatălui. Când apostolul Filip Îi cere Mântuitorului: „Doamne, arată-ni-L nouă pe Tatăl și ne este de ajuns”, Hristos mărturisește: „Cel ce M-a văzut pe Mine L-a văzut pe Tatăl” (Ioan 14, 8-9).

RELAȚIA DINTRE CUVÂNT ȘI IMAGINE EXPRIMATĂ ÎN CINSTIREA ICOANELOR

În Sfânta Scriptură, imaginea și cuvântul sunt aspecte complementare ale aceleiași Revelații, ce Se împlinește în Iisus Hristos. Vechiul Testament este o luptă împotriva idolilor, în așteptarea adevăratei imagini care se descoperă în Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Se întrupează și devine astfel Icoană supusă contemplării duhovnicești: „Fericii sunt ochii care văd ce vedeți voi!” (Luca 10, 23).

Icoana este o lumină sfântă în care cuvântul lui Dumnezeu devine o realitate exprimată în imagini. Cultul icoanelor favorizează o îndreptare a gândurilor către Dumnezeu printr-un act de închinare ce angajează și privirea și anumite gesturi ale credinciosului. Privirea frecventă a icoanelor purifică atât imaginația, cât și ascultarea cuvântului lui Dumnezeu. Despre paralelismul dintre cuvânt și imagine și despre curățarea simțurilor prin privirea icoanelor, Sf. Teodor Studitul, un mare apărător al icoanelor, scrie:

„Întipărește-ți pe Hristos în inimă, acolo unde El locuiește deja; dacă citești despre El într-o carte sau Îl privești într-o icoană, El are să ilumineze cugetarea ta, ca să-l cunoști îndoit, prin cele două căi de percepere prin intermediul simțurilor. Astfel, tu vei vedea cu ochii ceea ce ai învățat prin cuvânt. Cel care aude și vede în acest fel, în ființa sa totul va fi umplut cu lauda lui Dumnezeu”.

Deisis (frescă de Maria Mirea, sec. XX)

Sfântul Ierarh Nicolae (Mănăstirea Pantocrator, Muntele Athos, sec. XVII)

Rețineți!

- Icoanele sunt reprezentări ale Mântuitorului Hristos, ale Maicii Domnului, ale sfinților și ale îngerilor.
- Temeiul reprezentării și cinstirii icoanelor este întruparea Fiului lui Dumnezeu.
- Prin icoană, nu cinstim materia, ci persoana reprezentată.

„Odinioară, Dumnezeu cel necorporal și fără de formă nu se zugrăvea deloc. Acum însă, prin faptul că Dumnezeu S-a arătat în trup, a locuit printre oameni, fac icoana chipului văzut al lui Dumnezeu. Nu mă închin materiei, ci mă închin Creatorului materiei, Creatorului Care S-a făcut pentru mine materie și a primit să locuiască în materie și a săvârșit prin materie mântuirea mea; nu voi înceta de a cinsti materia, prin care s-a săvârșit mântuirea mea.”

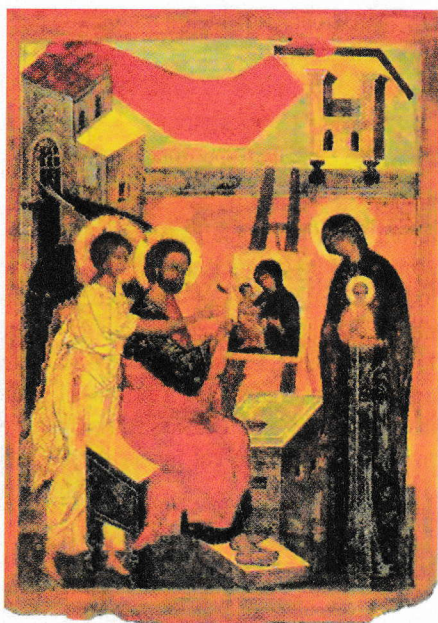
(Sf. Ioan Damaschinul,
Primul tratat apologetic contra celor care atacă sfințele icoane)

Hristos Pantocrator (mozaic, Biserica Sf. Sofia, sec. XIII)

„Canonizarea iconarilor înalță arta sacră pe drumul sfințeniei și, pe de altă parte, viziunea lor harismatică și în același timp bisericească face din icoană un *loc teologic* și deci una din sursele teologiei.”

(Paul Evdochimov, *Arta icoanei – o teologie a frumuseții*)

Sf. Evanghelist Luca (icoană, Rusia, sec. XVI)

ÎNTRUPAREA FIULUI LUI DUMNEZEU – TEMEI FUNDAMENTAL AL ICOANEI

Tradiția ortodoxă insistă asupra faptului că temeiul fundamental reprezentării și cinstirii icoanelor îl constituie **Întruparea**. Arta iconografa reprezintă învățătura Bisericii reflectată în evenimentele concrete ale istoriei mântuirii având în centru Întruparea Fiului lui Dumnezeu.

Sinodul al VII-lea ecumenic de la Niceea din 787 care a formulat învățătura despre sfintele icoane, precum și Părinții Bisericii, care s-au luptat pentru restabilirea cultului icoanelor, au arătat că Întruparea este fundamentul central al icoanei, iar icoana are o funcție dogmatică, liturgică și pedagogică.

Prin Întrupare, Hristos eliberează omenirea de **idolatrie**, nu într-o manieră negativă, prin desființarea imaginii, ci pozitiv, descoperind adevărul chipului lui Dumnezeu.

Cel care renunță la icoane se leapădă de Întruparea Fiului lui Dumnezeu. Aceasta este convingerea credincioșilor care cinstesc sfintele icoane în fața atacurilor iconoclaste.

Sf. Gherman al Constantinopolului era patriarh când împăratul Leon III-lea Isaurul (717-741) a început lupta pentru distrugerea icoanelor. El adresat împăratului cu următoarele cuvinte: „**Stăpâne, aș dori să nu aibă un asemenea sacrilegiu în timpul domniei tale. Căci cel care face așa ceva este un înainte-mergător al lui Antihrist și distrugătorul lucrării mântuitoare a Întrupării lui Dumnezeu**”.

ICOANA – MODEL SFINȚITOR ÎN VIAȚA BISERICII

Sfânta Scriptură și istoria Bisericii oferă numeroase modele de urmări adevărate icoane sfințite prin viața trăită și care se cer asumate și urmate în lumea de azi.

Vechiul Testament ne prezintă pe Avraam, Moise, Ilie ca adevărați vizionari care L-au contemplat pe Dumnezeu.

În Faptele Apostolilor, primul martir creștin, Sf. Arhidiacon Ștefan, veștește în clipa martirajului său cerurile deschizându-se și pe Hristos șezând de dreapta Tatălui.

Apostolul Luca este considerat primul iconar creștin. Tradiția Bisericii spune că el a pictat pentru prima dată icoane în care apare Maica Domnului și Mântuitorul Hristos. Pentru a desluși taina icoanei, se cere o rugăciune specială față de Sfântul Evanghelist Luca.

Icoana este o mărturie a prezenței sfântului și un îndemn pentru fiecare credincios de a urma modul de viață a persoanei reprezentate pe calea dobândirii sfințeniei. Sf. Ioan Damaschinul precizează: „Când gândurile mele sunt tulbură și nu mă pot bucura de citit, mă duc la biserică (...) Vederea îmi este fermecată și-mi poartă sufletul spre lauda lui Dumnezeu. Mă gândesc la bărbăția martirului (...) inima lui mă înflăcărează (...) cad cu fața la pământ pentru a-L slăvi și a-L ruga pe Dumnezeu, avându-l ca mijlocitor pe martirul...”

ICOANA ȘI TABLOUL RELIGIOS

Icoana se deosebește de un **tablou religios**. Arta iconografică depășește planul emotiv și cultural care se manifestă prin sensibilitate și o anumită estetică.

Icoana nu îl afirmă pe autor, ca în cazul unui tablou artistic. Iconarul se pierde în spatele unei Tradiții care îl reprezintă.

Totodată, icoana se diferențiază de o **sculptură**, deoarece, prin caracterul ei bidimensional, se deschide infinit către realitatea dumnezeiască, aceasta fiind adevăratul ei suport. De aici și legătura între icoană și rugăciune.

Icoana dezvăluie o prezență divină constituind o descoperire a Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Realitatea icoanei nu se epuizează în materia din care a fost realizată. Valoarea ei este dată tocmai de participarea la slava lui Dumnezeu.

ICOANA ȘI PREZENȚA SLAVEI LUI DUMNEZEU

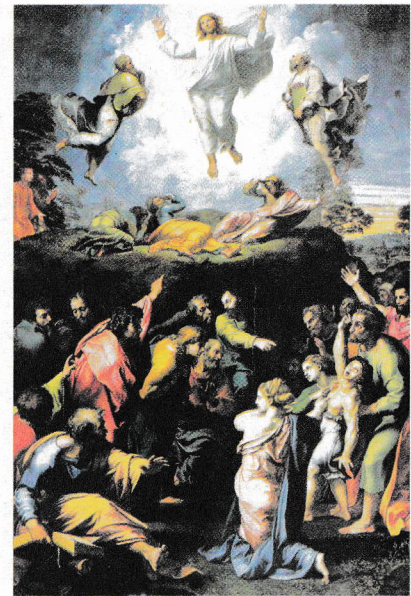
Printr-o viață curată, credinciosul poate contempla în icoană **slava lui Dumnezeu**. „Iar noi toți privim ca-n oglindă slava Domnului, întru aceeași icoană ne schimbăm din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului” (II Corinteni 3, 18).

Slava veacului viitor poate fi contemplată, aici și acum, prin icoană, întrucât Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, S-a întrupat și a arătat în lume slava dumnezeiască. Icoana reprezintă taina creștinismului înțeleasă ca vedere și participare la slava necreată a lui Dumnezeu, ca întâlnire cu Hristos, cu Maica Domnului, cu toți sfinții, cu puterile cerești încă din viața aceasta. Astfel, fiecare credincios poate mărturisi împreună cu Apostolul Ioan: „Ceea ce era de la început, ceea ce noi am auzit, ceea ce cu ochii noștri am văzut, (...) aceea vă vestim și vouă pentru ca și voi să aveți părtășie cu noi” (I Ioan 1, 1-3).

Puterea care învie sfinții după moarte este Duhul Sfânt Care, în cursul vieții lor terestre, le cuprinde nu doar sufletul, ci și trupul. „De aceea spunem că icoana transmite nu doar chipul cotidian și banal al omului, ci chipul lui slăvit și veșnic. Căci sensul însuși și rațiunea de a fi ale icoanei sunt tocmai de a arăta moștenitorii nestrăciunii, moștenitorii împărăției lui Dumnezeu, ai căror începători ei sunt încă din timpul vieții lor terestre. Icoana este imaginea omului în care harul este cu adevărat prezent, înfrângând patimile și sfințind totul” (Leonid Uspensky, *Teologia icoanei*).

Teme

- Analizați relația dintre cuvânt și imagine în propovăduirea Evangheliei.
- Comentați legătura dintre Întruparea Fiului lui Dumnezeu și reprezentarea sfințelor icoane.
- De ce icoana nu este considerată idol, chiar dacă uneori ne rugăm înaintea icoanelor? Argumentați.
- Discutați, pe grupe, pe marginea întrebării: Care este diferența între icoană și tabloul religios? Comentați argumentele.

Schimbarea la față
(tablou de Rafael, sec. XVI)

„Noi păstrăm toate tradițiile bisericești, așa cum ne-au fost încredințate, prin scris sau prin viu grai, fără să le denaturăm prin inovații. Una dintre aceste tradiții este pictarea sfințelor icoane. Fiindcă ea corespunde relatărilor Evangheliei, ne este folositor să întărim credința în adevărata înomenire a Cuvântului lui Dumnezeu și să ne agonisim un mare folos.”

(Din Hotărârile Sinodului VII ecumenic)

Înger – simbolul Sf. Evanghelist Matei
(miniatură de Andrei Rubliov, sec. XIV-XV)